

LA CRISI FINANCERA I LA IMPLOSIÓ DEL CAPITALISME NEOLIBERAL

Ignacio Ramonet

Director de *Le Monde Diplomatique en español*

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

Sé que aquí a la sala probablement hi ha molts economistes i, per tant, coneixen això molt bé, però en general el que anomenem crisi és crisi d'un sector. Per exemple l'última gran crisi que hem conegut abans d'aquesta va ser la crisi del 2001, el que es va anomenar la crisi d'Internet, de la "net-economia", la crisi de la nova economia es deia en aquell moment, l'*e-economy*, l'economia electrònica, de tot allò digital. Va ser una crisi important, també les borses es van enfonsar, la borsa de Nova York va perdre més o menys la meitat del seu valor, per tant una crisi relativament important, però en un sector, en el sector que hi ha una borsa especial per quantificar el valor de les empreses d'aquest sector, el Nasdaq. És una crisi del sector.

El que passa amb aquesta crisi és que és una crisi del conjunt del sistema. Per què? Perquè en realitat és una crisi del sector immobiliari, així comença, és una crisi del sector de crèdit, del crèdit hipotecar, etc., una crisi de l'estalvi també, és una crisi del sector bancari en general i en particular de tot el sector especulatiu-financer, per tant és una crisi del sector financer, del sector financer en part, a més és una crisi de les autoritats de regulació –cada borsa, cada país en el seu sistema capitalista de control de les borses té autoritats de regulació que imposen aquest o aquell imperatiu, el funcionament, els actius dels bancs respecte el seu crèdit, etc- hi hagut un fracàs d'aquestes autoritats de regulació. Hi ha hagut un ensorrament de les agències de notació, de les empreses, en definitiva quan algú compra accions, ja sigui un banc, ja sigui una empresa, ja sigui un particular, les compra en funció del que creu, de la confiança que pot tenir en aquella empresa i aquesta confiança en general es té perquè existeixen agències de notació la feina de les quals és estudiar els comptes de les empreses i certificar que aquests comptes estan ben portats, que aquella empresa està funcionant correctament. Aquestes agències de notació han fracassat completament. Els sistemes comptables avui dia no són creïbles, no hi ha cap sistema comptable que ens permeti identificar la realitat dels profits, beneficis, funcionament, despeses d'una empresa, no n'hi ha perquè hi ha un sector internacional de la comptabilitat però que no s'aplica. És a dir que en tot el funcionament de l'aparell financer, tots els actors han mostrat amb aquesta crisi que no estaven a l'alçada, no eren el que ens deien. Però a més la crisi, d'una crisi del sector financer, és a dir finalment de les finances, dels diners, de l'especulació, s'ha traslladat al sector productiu –avui sabem que és també una crisi econòmica-, al sector de l'economia, al sector de la producció de l'economia, és una crisi per exemple del sector de l'automòbil, és una crisi de les exportacions, és una crisi del comerç internacional, tot el sistema econòmic ha patit el contracop de la crisi financera. I a més ara també veiem que òbviament és una crisi social, només cal mirar l'exemple d'Espanya, el més espectacular en el si de la Unió Europea, ja que s'estima que a final d'aquest any hi haurà a Espanya uns 4 milions d'aturats, que pot haver-hi 4 milions i mig a 5 milions, segons especulacions, l'any pròxim, és a dir que es pot arribar fins entre 20% i 22% d'aturats de la població activa. Són especulacions, és a la premsa d'avui. Estats Units ja està al 10% d'atur. Des que va començar la crisi fa un any, a escala internacional en els països desenvolupats 20 milions de persones han perdut el seu lloc de treball.

És a dir que és una crisi financera, és una crisi econòmica, és una crisi social, però això a més passa en un moment en el qual el món està vivint altres crisis, que no estan lligades directament a aquests mecanismes però que passen simultàniament. Per una part hi ha la crisi energètica, hi ha avui dia tota una reflexió entorn a, per una banda el fet que s'ha de canviar de model energètic per una raó primer tècnica, perquè el petroli s'esgota, sabem que tenim per 50-70-80 anys però d'aquí a un segle no hi haurà petroli i per tant el model dominat d'ús energètic que és el petroli, els hidrocarburs i s'ha de canviar de model. Segon, hi ha una crisi alimentària, hem vist com ha esclatat diverses vegades, és a dir que el nombre de persones que pateix fam en el món està augmentant, hi ha en termes mitjans 850 milions de persones en el món que estan en situació d'inseguretat alimentària important, que passen gana i de manera estructural, no perquè hi hagi fam a causa d'una guerra o una catàstrofe sinó de manera estructural, és a dir que una de cada sis persones pràcticament en el món té fam crònica, i per una altra banda hi ha una especulació entorn a l'alimentació, els preus pugen, i a més evidentment hi ha allò del que ara tots tenim consciència d'una manera també molt aguda, que ens preocupa a tots els ciutadans, la crisi climàtica, el fet que efectivament si aquest model de producció, si aquest model de consum segueix mantenint-se, la producció de diòxid de carboni serà tal que de manera inexorable d'aquí a final d'aquest segle la temperatura mitjana del planeta augmentarà es creu que dos graus i si no es fa res d'aquí a final del segle següent estarem en una temperatura de més de quatre graus i quatre graus, tot i que sembla poc, evidentment parlem d'una temperatura normal, avui haurà fet a Barcelona 26°, posem que faci 22° o que faci 26° diem no és tan greu, però en termes de temperatura mitjana pel planeta quan la temperatura mitjana del planeta era de quatre inferior a l'actual, va ser l'última era glacial, quan els gels permanents arribaven pràcticament fins els Pirineus i tot el nord d'Europa que començava a Tolosa estava cobert de gel com ho està avui dia Grenlàndia, amb una diferència de quatre graus. Per tant avui dia sí tenim consciència de que aquesta crisi climàtica és una crisi que pot ser un perill radical per a la humanitat, per a molts països, per a moltes nacions, per a molts pobles, en la mesura en que serà el contrari, és a dir, els gels es desfaran, l'escalfament serà superior i els mars pujaran i ciutats costaneres, deltes i arxipèlags desapareixeran, etc. I avui dia aquesta consciència és molt viva, en aquest moment hi ha una conferència a Bangkok per plantejar-se aquesta qüestió per preparar la gran conferència sobre canvi climàtic que tindrà lloc a mitjans de desembre a Dinamarca, la conferència de Copenhaguen.

E que vull dir és que la crisi econòmica, aquesta crisi de la tardor 2008, es produeix en un moment en què hi ha confluència de crisis i que, evidentment, aquesta conjunció d'elements fa per una banda que estem en presència d'una crisi sistemàtica, per una altra banda en un context que fa d'aquesta crisi, que es produeix en un moment molt particular. Per això jo l'he anomenat la "catàstrofe perfecta" o la "crisi perfecta" una mica amb aquest sentit d'antifrase que pot tenir la paraula "perfecta" en aquest context, com els meteoròlegs parlen de catàstrofe perfecta quan tots els elements estan units perquè es produeixi la mare de totes les catàstrofes, la mare de totes les tempestes i aquí tenim una mica la mare de totes les crisis.

Per això quan veiem als dirigents del G-20 i associats que es reuneixen a Pittsburg i globalment diuen que la crisi ja ha passat i que ara s'ha d'enfrontar una mica la sortida de la crisi i veure com tornarem a tenir un desenvolupament important, òbviament això no és cert, com molts crítics, molts observadors ho han notat. No se surt d'una crisi amb aquesta dimensió en tan poc temps, malgrat tot el que s'ha fet. Per què? Primer perquè és una crisi que tècnicament és d'una dimensió molt important, és a dir que no s'ha fet el càlcul exacte però si calculem les liquiditats que la majoria dels Estats desenvolupats, i no només els països desenvolupats sinó països emergents, han posat en el sistema, són desenes de milers de milions d'euros, centenars de milions d'euros i, per tant, aquesta quantitat, aquesta massa gegantina de liquiditat, probablement ha permès que el sistema bancari no s'hagi ensorrat, segurament aquest ha estat el resultat més visible, si no haguessin fet això, si no hi hagués hagut

aquests plans per evitar que el sistema bancari col·lapsés probablement hagués col·lapsat. Va ser una mica la por que es tenia a la primera reunió del G-20 i la solució que es va adoptar en el segon G-20 a Londres. Però això no significa que s'hagi sortit de la crisi financera, la crisi financera té el seu ritme, i tot i que en aquest moment els bancs, les accions, les borses estan de nou pujant, per una banda és impossible, perquè el sistema llavors no entendria res del que ha passat, és impossible que tot torni a ser com abans, és impossible, això no pot passar, senzillament, i segon perquè fins i tot des del punt de vista financer hi ha diversos temps i aquesta injecció de liquiditat és tan monumental, tan colossal, que ha provocat un endeutament dels Estats, que han estat l'últim recurs del sistema econòmic. És a dir, quan tot el sistema es va anar ensorrant, els bancs hipotecaris, les caixes d'estalvi, els sistemes de bancs d'inversió, només va quedar l'Estat com a últim recurs i l'Estat com a últim recurs efectivament ha respost i ha respost fins i tot a aquells la teoria fonamental dels quals era que l'Estat no havia de ficar-se en economia, els neoliberals, la brúixola de funcionament dels quals és que l'Estat no ha de ficar-se en economia, no ha de nacionalitzar, no ha d'intervenir en el sector de l'economia. I fins i tot en el moment més dur, com vostès sabem uns integristes del mercat a Estats Units protestaven perquè l'Estat intervenia, al propi Obama l'anomenaven socialista. Llavors, no es pot injectar tal massa de liquiditat, creant un deute tan important pels Estats, un deute que generacions posteriors hauran de pagar, sense que això provoqui en algun moment la conseqüència d'aquesta abundància de diners.

Quan hi ha massa diners, què és el que es produeix en general?, segons la llei de l'oferta i la demanda de base, els diners, en haver-hi molts, valen menys i si els diners valen menys vol dir que torna la inflació i si hi ha una hiperquantitat de diners que circula doncs hi haurà una hiperinflació. I tot i que en aquests moments estiguem pràcticament en deflació per manca de liquiditat, de crèdit, perquè els bancs no la donen, se'ls hi dona diners als bancs, però els bancs la seva primera preocupació en aquest moment és desendeutar-se ells més que no pas ajudar a les petites empreses o ajudar als particulars, tot i que ho estan fent cada vegada més a mesura que es desendeuten, però per tant la pròxima fase molts analistes ja observen que d'aquí a dos anys o tres tornarà la inflació, una inflació que pot ser importants, que és l'única manera perquè els Estats es desendeutin, que tenen un deute colossal però que en realitat valdrà molt poc quan la inflació erosioni el valor d'aquest deute i que una vegada més es transformarà en dificultats pels ciutadans, que veuran reduir-se els seus estalvis, els seus salaris tindran menys valor i com mentrestant s'ha suprimit la indexació dels salaris sobre la inflació, com existia en els anys 60 i encara 70, per tant hi haurà una lluita perquè els salaris assoleixin el valor que tenien anteriorment. O sigui que ni tan sols des del punt de vista financer, és la meua opinió en tot cas, hem sortit de la crisi financera contràriament al que diuen alguns dirigents.

Per una altra banda aquesta crisi és una crisi ideològica. Jo no crec sincerament, tot i que alguns pot ser que ho desitgem, que sigui el final del capitalisme. I no he dit no he escrit això, no crec que sigui el final. Alguns efectivament han vist en aquesta crisi la perspectiva final del capitalisme. No ho crec. El capitalisme és un sistema relativament astut, que té mil recursos i ho ha demostrat, des de les crisis, la gran crisi del 29 i altres crisis, i ha mostrat com en realitat sap adaptar-se, però el que sí crec és que és el final d'un cicle del capitalisme. El capitalisme funciona per cicles i aquest cicle s'acaba. Quina és la característica d'aquest cicle? Ideològicament aquest cicle es caracteritza pel fet que el mercat durant aquest període ha pres el poder, ha pres tot el poder. Vostès recorden aquella frase de Reagan que deia "l'Estat no és la solució, l'Estat és el problema? Bé, jo crec que nosaltres ara podem dir amb aquesta crisi, parafraçant a Reagan; el mercat no és la solució, el mercat és el problema. És el problema perquè la característica d'aquest període que comença a finals dels anys 70, abans de Reagan hi havia la senyora Thatcher (1979) i abans de la senyora Thatcher l'experiència neoliberal s'havia dut a terme essencialment en dos Estats dictadures militars: a la Indonèsia del general Suharto i al Xile del general Pinochet, aquí s'havien

dut a terme les primeres experiències com en laboratori, amb una població conillet d'índies, amb una població que no podia expressar-se, aquí es va dur a terme la verificació en un experiment de gran dimensió, de dimensió real, la verificació de les tesis essencialment de von Hayek i Milton Friedman.

Aquests dos economistes, von Hayek, austríac, i Milton Friedman, nord-americà, són els dos partidaris, basant-se en les tesis de Schumpeter, tot i que Schumpeter és un economista que no és només ultraliberal però també ha servit de base a l'ultraliberalisme, Schumpeter és l'economista que parla de la destrucció creadora, la destrucció creativa, Schumpeter és el que diu benvingudes les crisis perquè les crisis permeten suprimir una tecnologia obsoleta i optar per una tecnologia més nova, més recent, més moderna, i per tant les crisis permeten la modernització permanent. I Schumpeter diu, evidentment, només el mercat ho pot fer. Quan els Estats tenen tendència a ser conservadors si alguna cosa funciona la mantenen, mentre que el mercat no, si hi ha la perspectiva de que el ferrocarril sigui el mitjà de locomoció més modern aviat s'invertirà molt en el ferrocarril i totes les empreses de locomoció anteriors (diligències, sistemes de tracció animal, etc) desapareixeran. I d'igual manera, si l'electricitat demostra que és una energia més neta, més eficaç, etc., que el vapor, l'energia causarà la crisi de tot el que té a veure amb el vapor però a la vegada permet la modernització del país. Aquesta és la tesi de Schumpeter i von Hayek i Milton Friedman, cadascun en el seu sistema, els augmentarà. Von Hayek és el teòric de l'Estat mínim, aquesta idea de que quant menys Estat millor Estat, quant menys Estat hi hagi, millor Estat. En definitiva l'Estat no té vocació, diu von Hayek, de preocupar-se per qüestions com l'economia o com la salut o com l'educació, l'Estat ha de preocupar-se de la defensa, del territori i de la seguretat de les persones, i sobretot de la seguretat del comerç, però la resta, tota activitat en termes de seguretat social, el que anomenem els sectors públics, el sector públic en particular, l'Estat no té vocació d'exercir-lo. A més von Hayek deia no només això sinó que el fet d'haver defensat aquestes tesis ha estat molt contraproductiu, perquè ¿qui ha defensat aquestes tesis?, essencialment els socialistes, els socialistes han volgut crear una societat justa en la qual l'Estat tenia vocació d'ocupar-se de l'educació, de la salut, del sistema de carreteres, de construcció, etc., i cada vegada que l'estat ha fet això ha estat un fracàs, i les economies no han funcionat, diu von Hayek. Arriba fins a l'extrem de dir, finalment, en el segle XX hi ha hagut alguns dictadors horribles, per exemple Hitler, per exemple Mussolini, per exemple Franco –en el món occidental- i per exemple Pinochet, cita exactament aquests quatre (tot i que de Pinochet no diu “horrible”) però en realitat eren en definitiva persones que van arribar quan els socialistes que els havien precedit havien destruït la societat i, efectivament, com havien destruït la societat doncs la societat es va tirar en braços d'aquestes persones. Per això no s'ha de tenir Estat, té vocació a no fer res. I Milton Friedman té la mateixa idea, que el mercat té vocació a ocupar tot el territori, tota l'activitat.

Aquests professors –eren professors a la Universitat de Chicago- creen una escola, aquesta escola tindrà una gran influència i assoliran al llarg dels anys 60 el que Gramsci anomena una hegemonia intel·lectual en el camp de l'economia. Mitjançant els *think tanks*, aquests tancs de pensament, les revistes econòmiques, les escoles d'economia, les escoles de dirigents d'empres, aquestes tesis són les que guanyen i poc a poc aquestes tesis inunden el sector de l'economia i, com alguns dels seus estudiants són indonesis o són xilens, quan Suharto dona el cop d'estat a Indonèsia – liquida 500.000 comunistes, derroca Sukarno, dona un cop d'estat en el qual provoca una mena d'extermini dels comunistes, que eren molt importants a Indonèsia- el primer grup de joves neoliberals va a Indonèsia i Indonèsia és el primer exemple de neoliberalisme aplicat. I els Chicago Boys xilens també envoltaran Pinochet i Pinochet fa aquesta experiència però no la fa només amb aquests joves estudiants, el propi von Hayek va a Xile a assessorar Pinochet. Von Hayek per exemple dona una entrevista cèlebre a un diari que havia estat molt hostil a Allende, el diari Mercurio, en la qual von Hayek diu “prefereixo una dictadura neoliberal que una democràcia sense liberalisme”.

Això diu una mica el seu pensament profund. La idea és que el mercat ha d'imposar-se. I Milton Friedman també va a Xile, visita Xile, i escriu el programa pràcticament que ha d'aplicar Pinochet, que és globalment el que es va anomenar el Consens de Washington, és a dir, que l'Estat ha de retirar-se de tota activitat, tot el sector nacionalitzat ha de ser tornat al privat a Xile menys el coure, la indústria del coure segueix estant avui dia nacionalitzada per una raó senzilla i és que els militars, en tant que institució, les Forces Armades, reben un percentatge, hi ha una taxa per a les Forces Armades, del coure que ven l'Estat xilè. Per tant, es va mantenir perquè era una manera d'aprovisionar l'Exèrcit en fons, si no es privatitza, es privatitza la seguretat social, es privatitza el sector de la salut, el sector de l'educació, s'obre el comerç a les importacions, etc.

Aquest exemple xilè és el que adoptarà la senyora Thatcher a Anglaterra i és el que adoptarà Reagan a Estats Units i s'imposarà poc a poc, a més s'imposarà sense estigma ideològic, podríem dir. Vull dir que a partir de determinat moment, quan el FMI fa del Consens de Washington el seu mode de funcionament, quan el Banc Mundial adopta aquest funcionament o l'imposa a tots els països per concedir-los crèdits, el Banc Mundial no li concedeix crèdit a un país del Sud si aquest país no compleix aquests deu manaments que recordo en el meu llibre *La catàstrofe perfecta*, és a dir, obrir el mercat nacional a les importacions exteriors, obrir-lo a les inversions exteriors, evidentment suprimir el nombre de funcionaris i reduir-lo al mínim, etc., tota aquesta sèrie del que s'anomena el Consens de Washington, els deu manaments del Consens de Washington o el que es va anomenar el pensament únic, etc. Tot això s'aplica i a partir d'aquest moment apareix com si fos un funcionament tècnic de l'economia, no apareix com una voluntat ideològica. Repeteixo, si vostès llegeixen a Milton Friedman, o si llegeixen a von Hayek, un antisocialista visceral, profundament visceral, que constitueix el seu mode de pensament pensant contra el socialisme, així es constitueix, és a dir, directament ideològic. Però molt aviat, en funció d'aquesta hegemonia, a partir del moment en què això es transforma en la llei per a les grans institucions financeres internacionals, a més ho practiquen dos grans països com Anglaterra i Estats Units, a partir d'aquest moment apareix com una necessitat tècnica i globalment la socialdemocràcia internacional també l'accepta. La socialdemocràcia internacional no veu que hi hagi impediment de cap mena per adoptar aquests principis, moderadament, com es diu amb l'alcohol, però també s'accepten. El primer convers és Felipe González, el primer país on el neoliberalisme es fa socialdemòcrata és a l'Espanya de 1982. El segon país és la França presidida per Mitterrand i amb un Primer Ministre que es deia Lauren Fabius, és a dir se suprimeix Mourroi, un vell socialista, recordin que Mitterrand arriba el 1981. Recordin les dates: 1979 la senyora Thatcher, el senyor Reagan el 1980, Mitterrand en el 81, que arriba amb una llarga llista de nacionalitzacions (nacionalitza tota la banca, nacionalitza 34 grans empreses i grans grups, etc.), evidentment pels neoliberals era una cosa de tipus cavernícola, en canvi en el 82, quan arriba Felipe González, quan és elegit aquí ja està adoptat aquest nou sistema i per tant Mitterrand es desfarà del vell Mourroi, que era el Primer Ministre socialista històric, i el canvia per un jove socialista modern. I a partir d'aquest moment, Craxi a Itàlia adopta aquesta qüestió, etc., i a partir d'aquest moment no hi ha línies, és a dir que després Toni Blair s'hagi convertit al thatcherisme ja era la norma, que Brown no se sàpiga exactament... que, en fi, ens haguem de pessigar de tant en tant per dir compte que pertany a la Internacional Socialista el laborisme britànic, no es veu diferència, o bé Schroeder per exemple a Alemanya, i així els hi va als socialdemòcrates alemanys, perquè evidentment la gent prefereix l'original a la còpia, és obvi, hi ha més confiança. Mirin l'alegria de la premsa de dretes amb l'elecció de Merckel, finalment governarà com s'ha de fer! El que vull dir és que s'estableix durant aquest cicle un període en el qual fins i tot s'oblida de que el mercat no té vocació a pilotar l'economia. Vull dir, no des d'un punt de vista d'esquerres, sinó des d'un punt de vista fins i tot de dretes, perquè el capitalisme no va començar el 1979.

Si vostès prenen la història del capitalisme modern, del capitalisme que comença amb les tesis d'Adam Smith o de David Ricardo, diguem que el capitalisme té dos segles. En aquests dos segles, ¿quan el mercat ha dominat completament l'economia? Si creiem als neoliberals hauria d'haver-lo dominat sempre. En realitat hi va haver un petit període al final del segle XIX, el període anomenat liberal precisament, en el qual va dominar el mercat –i aquest període per això s'anomena neoliberal, aquests darrers 30 anys-, però la resta del temps la gestió de la societat la ha fet el mercat amb l'Estat. La norma del funcionament capitalista no és d'excloure a l'Estat, és de funcionar amb l'Estat, és a dir que Keynes no és l'excepció, és la norma. El que és l'excepció és el que hem conegut durant aquets 30 anys. Ho dic des del punt de vista capitalista, no m'estic plantejant des d'un punt de vista anticapitalista. És a dir, per tant aquests hiperliberals que hem conegut i que encara coneixem –aquesta tarda m'han fet una entrevista a la SER per exemple i s'estranyaven molt de que el president del Govern hagi dit que no negociarà noves condicions per facilitar l'acomiadament. Llavors li donaven la paraula al president de la Patronal de Catalunya que deia que el president del Govern és un senyor arcaic que no vol modernitzar l'economia, etc.- és a dir, més concessions no es poden fer, Espanya és un dels països que més ha facilitat l'acomiadament a Europa –potser Anglaterra ho hagi fet més-, és el país que més treball precari té de tota Europa i és el país que més aturats té de tota Europa. Per tant és obvi que alguna cosa li queda al senyor Zapatero de la tradició socialdemòcrata i menys mal, però no se li pot retreure això, però jo vaig veure que hi havia periodistes que li ho retreien, que deien que no vol modernitzar-se. Perquè és clar, durant la crisi que hem viscut, durant el període neoliberal, recordin que la paraula modernització significava concessió al mercat, això és el que ha significat. I per tant hi ha hagut una confusió usada molt intel·ligentment... Perquè, qui està contra la modernització? Òbviament ningú està en contra de la modernització, però dir-li a una regressió social modernització és una trampa, ¿entenen? Perquè en realitat cada vegada que ens parlen de modernització és per retirar-li algun dret als treballadors.

Això és el que hem conegut i, d'aquesta manera, el mercat ha anat prenent territori i ha anat permetent-se rebassar límits que no s'acceptaven en altres moments, amb aquesta idea fonamental de Friedman de que el mercat és capaç d'autoregular-se. Aquesta és una idea fonamental del liberalisme, al mercat no se l'ha d'intervenir, no s'ha de regular, no s'ha de controlar perquè el mercat té vocació a autoregular-se. Bé, aquí està el resultat, que el que va passar l'any passat s'ha transformat en que mai els Estats han hagut d'intervenir més massivament que ara. Estats Units ha nacionalitzat més que el propi Govern Mitterrand, o més que el propi Govern Chávez, o més que el propi Govern Morales, infinitament més, evidentment, però ho ha fet per salvar el sistema. És a dir, ha anat en contra de la religió neoliberal per salvar el capitalisme, partint del principi que el neoliberalisme no era forçosament de tot el sistema.

Aquesta idea de que la lògica del mercat és una lògica que s'imposa és el que ha permès en definitiva construir últimament una mena de capitalisme sense cap moral, sense cap mena d'ètica, un capitalisme que no ha tingut cap fre a l'hora d'enriquir-se, amb un cinisme extraordinari i que ha permès fenòmens com la globalització, el que anomenem globalització. És a dir, la globalització és una conseqüència de la posada en competència de tots els treballadors del planeta, en realitat és això. És a dir, que a partir del moment en què es diu que el capital no ha de ser controlat, el capital circularà sense cap mena d'impediments, i si circula sense cap mena d'impediments s'invertirà allà on les condicions són millors, on es paguen menys impostos, on les ajudes són molt superiors, on els treballadors són més barats, on les lleis socials són més reduïdes, on els drets socials són inexistents i on la protecció del medi ambient no existeix. I evidentment, com a més no hi ha fronteres, doncs el que es fabrica allà, en aquestes condicions, es pot exportar i vendre als llocs on existeix un alt nivell de vida, una protecció social, la protecció del medi ambient, etc., i un element lluita amb l'altre. D'aquí les deslocalitzacions i d'aquí l'agreujament general de la destrucció del planeta. La globalització té un alt cost ecològic. Alguns analistes deien que el sistema econòmic

de la Unió Soviètica no podia continuar perquè el model de producció de la Unió Soviètica o dels països d'economia estatitzada no prenia mai en compte el cost econòmic de la producció, no era important el que costés. Una fàbrica soviètica no estava feta per a produir producte, estava feta per a produir obrers i, per tant, a produir obrers que són els que constituïran la classe obrera. Efectivament hi ha quelcom de cert en això de que el cost econòmic no era considerat, els preus no se sabia com s'establien. Avui dia tots nosaltres, totes les economies, produeixen un model capitalista que no té en compte el cost ecològic, el que compta és el que costarà el producte, tot i que es produeixi a la Xina molt barat, encara que jo ho transporti molt barat i ho vengui molt barat, el que m'interessarà és comprar-ho molt barat. Però què ha provocat això en termes per exemple de CO2 produït en la fabricació, en el transport, en termes de destrucció del tipus de drets que ha produït, en l'entorn, tot això avui dia no es té en compte. Llavors, aquest cost ecològic està causant la crisi climàtica.

D'aquí que sigui el model de funcionament de la nostra economia, el nostre model de desenvolupament, jo diria més, el nostre model de vida és hiperconsumista, és el que està en causa amb aquesta crisi. Aquesta crisi no es pot resoldre dient vostès seguiran igual, consumint igual, i tot seguirà igual que abans. Ni tot pot seguir com abans des del punt de vista financer, econòmic, etc., però sobretot no pot seguir com abans des del punt de vista ecològic.

Aquest fenomen de la globalització és un fenomen ideològic. Per tant, tècnicament, com es produeix aquesta crisi? Tot i que ja ha estat explicat voldria dir algunes paraules. I és relativament fàcil d'entendre. La causa d'aquesta crisi està en la crisi precedent, la que jo citava abans, l'última crisi important és la crisi d'Internet, la crisi dels valors d'Internet. Quan s'inventa Internet, com vostès saben Internet sorgeix a partir de la invenció del web, que s'inventa el 1989, i a partir dels anys 90 es comença a entendre que Internet canviarà les nostres vides, però no només canviarà les nostres vides perquè canviarà els nostres hàbits de coneixement, o els nostres hàbits en termes d'oci, sinó que també canviarà el funcionament del comerç. Si vostès veuen la progressió del comerç a Internet, les xifres són astronòmiques. Llavors molt aviat a les borses comencen a especular sobre aquests valors que tenen un avenir absolutament extraordinari i aquests valors pugen, pugen, pugen, però una de les lliçons de la crisi és que els valors mai pugen fins a l'infinit, arriba un moment en què s'enfonsen, quan les borses pugen massa el que passa sempre és que s'enfonsen. El que passa és que mai se sap quan i, per tant, molta gent segueix especulant, sobretot perquè al final és quan més es guanya, els que van apostar primer. Per exemple, si una persona va comprar 1.000 euros de les cinc principals empreses d'Internet el 1994, el 2001, abans que esclatés la bombolla d'Internet, 1.000 euros s'havien convertit en 1.000.000 d'euros, això multipliquin-lo, perquè moltes empreses no han apostat només 1.000 euros, han apostat milions d'euros, es trobaven amb milers de milions. Però això es va enfonsar.

Quan s'enfonsa? Essencialment l'any 2001. Què passa també en el 2001 i sobretot a la borsa de Nova York? Essencialment el gran esdeveniment del 2001 no és la crisi d'Internet, econòmicament sí, però el gran esdeveniment geopolític del 2001 són els atemptats de l'11 de setembre. És a dir, que la societat nord-americana viu l'any 2001 dos grans traumatismes: un traumatisme borsari-financer i un traumatisme de tipus geopolític però de nova dimensió, recordin que és la primera vegada que el territori d'Estats Units és atacat des de l'exterior, en un símbol tan important com pot ser Manhattan, el barri dels negocis, 3.000 morts, etc. Les dues crisis paralitzen la societat, paralitzen l'activitat econòmica, la gent no surt, té por, la gent no inverteix perquè tem que hi hagi problemes amb la borsa. Què succeeix? El president Bush, que acaba d'arribar al poder (al gener), el president Bush li dóna la consigna a Alan Greenspan, president de la Reserva Federal, de que injecti liquiditat en el mercat, com s'està fent ara, i en particular perquè no hi hagi asfíxia de liquiditat, perquè la gent

pugui tenir crèdits, i s'estimuli algun sector de l'economia. Greenspan decideix estimular un sector de l'economia que és el sector immobiliari, el sector de la construcció basant-se en el principi següent: a Estats Units hi ha 250 milions d'habitants, una gran part d'ells té problemes d'allotjament i, per tant, fa falta allotjament, i com que hi ha una penúria crònica d'allotjament a Estats Units les ajudes a la construcció permeten que la gent obtingui crèdits, s'endeuti i pugui accedir a l'allotjament. D'aquesta manera el que fa Greenspan és que baixa la taxa de crèdit, el crèdit és molt barat, els diners no valen gran cosa (vostè li pot demanar diners prestats al banc i la taxa de crèdit és del 2% o del 3%, és a dir, es pot tornar amb facilitat), tot i que són crèdits a taxa variable. Llavors en aquell moment s'estima que la construcció adquireix una plusvàlua cada any del 15% a Estats Units. És a dir, que si jo sóc un banc i li dono a vostè un crèdit del 4% perquè es compri una casa, no estic corrent massa risc perquè si vostè no em pot pagar, a Estats Units, el deute que es contracta respecte un banc està limitat al valor del producte que es contracta, és a dir que si vostè compra una casa i no la pot pagar el que ha de tornar és la casa, no ha de tornar també la casa del seu oncle, de la seva mare, vostè torna la casa que els hi ha prestat i, és clar perd les quotes que ja ha pagat. Els bancs diuen si això porta 15% l'any, en dos anys 30%, relativament ràpid, en sis anys el preu ha doblat. Llavors prestaran massivament a la gent que s'endeutarà i així poc a poc les classes mitjanes s'equipen en allotjament i arriba un moment, per tant, que l'activitat econòmica funciona, en què les classes mitjanes ja estan relativament equipades en pisos i llavors els bancs faran préstecs a categories socials que no tenen massa possibilitats de tornar el crèdit, però com que les bancs pensen que es cobraran sobre la casa segueixen prestant, és el que s'anomena les *subprime*, vostès han sentit parlar de la crisi de les *subprime*, són préstecs que es fan a persones que tenen dificultats per pagar. I després d'un temps (això és en el 2001), a partir de 2005 i 2006 l'activitat econòmica és tan important que la inflació torna i llavors la taxa variable en lloc de ser del 4% passa de sobte a 6%, a 8%, a 12% i les famílies que tenen dificultats per viure, que no tenen feina fixa i que s'han endeutat per pagar el seu allotjament ja no poden pagar les mensualitats i el banc els hi retira la casa.

El banc els hi retira la casa pensant que no ha perdut res perquè passats cinc anys ja han pagat bastant i a més recupera el pis. Què és el que passa? Que això es produeix en massa, són centenars de milers de famílies que al mateix temps no poden pagar els pisos. Per tant els bancs es trobaran amb centenars de milers de cases que posen en el mercat i òbviament no valen el 15% més sinó que no valen res perquè ningú les vol, perquè les taxes de crèdit són molt altes. Els bancs hipotecaris són els primers que s'enfonsen. I com els bancs havien dissolt aquest risc que havien pres mitjançant un sistema que s'anomena la titularització, és a dir que un deute, jo sóc un banc, una persona té un deute amb mi, jo aquest deute el retallaré en trossets, el barrejaré amb altres productes, crearé un producte nou i el vendré en el mercat de derivats, i aquests mercats de derivats tenen molt de valor, un alt valor, és el que més valor tenia just abans de la crisi del passat setembre. D'aquesta manera dissemino el meu risc. I vostès diran llavors, ¿per què van fer fallida els bancs si havien disseminat el risc? ¿si l'havien dispersat? Perquè en realitat a qui li van vendre aquests productes va ser a especuladors que havien demanat diners prestats als bancs per comprar aquests productes. Entenen? És a dir que quan creien que disseminaven aquests productes en realitat al mateix temps estaven donant crèdits sense saber que aquests crèdits l'especulador els utilitzaria per comprar-los els productes titularitzats que era el que més valia. D'aquí ve la crisi, així sorgeix tècnicament la crisi.

Però voldria acabar dient que òbviament no és un problema tècnic, és una problema a la vegada de model econòmic, com sortir d'aquest model i què es el que estem constatant: la incapacitat del sistema per sortir d'aquest model, del model neoliberal, no estic parlant de sortir del model capitalista. Hem vist a Pittsburg que cap dels objectius mínims que es podien demanar ha estat assolit. Què es demanava? Jo en el meu llibre faig no només l'explicació de la crisi, l'arqueologia de la crisi, etc., sinó

també una mica què és el que s'hauria de fer, no forçosament per canviar de sistema però perquè aquest sistema funcionés amb un major respecte per a la gent. No vull agobiar-los però la llista és llarga. Evidentment, per exemple, s'havia dit de suprimir els paradisos fiscals. En el cicle hi ha una conferència sobre els paradisos fiscals. Hi ha hagut dirigents que han dit, per exemple el president francès, que després de Pittsburg, que després de Londres, ja no hi ha paradisos fiscals. I tècnicament avui ja no hi ha paradisos fiscals perquè se li ha exigint a cada paradís fiscal que faci un tractat o un acord amb un altre país en el qual declari quins són els comptes secrets que posseeix. Què es el que ha passat? No se'ls hi ha exigint un acord multilateral, hagués estat normal que per exemple Mònaco, paradís fiscal, hagués fet un acord a escala internacional amb tots els països a través del FMI per demostrar o fer públic el secret, doncs no, se'ls ha permès que facin acords bilaterals. Llavors, Mònaco ha fet un acord amb Gibraltar per exemple, i li ha dit a Gibraltar aquestes persones tenen comptes secrets i Gibraltar ha dit aquestes persones tenen comptes secrets però no li ho diem a ningú més. No estic fent broma, és exactament el que s'ha fet. A partir d'aquest moment, si vostès consulten a Internet la llista oficial dels paradisos fiscals, no n'hi ha cap, han desaparegut. Evidentment no s'ha aconseguit suprimir els paradisos fiscals. És obvi que tampoc s'han suprimit els superbonus que es paguen als *traders*, els corredors de borsa o als dirigents de bancs.

El major esforç dels Estats ha anat per ajudar als banquers. Els banquers el primer que han fet és pagar el seu deute, no donar crèdit a la gent, com deia abans. Però no només això sinó que a més s'han aplicat a ells uns sous absolutament escandalosos en ple període de crisi amb els diners que en part els hi ha donat l'Estat. Per tant ni tan sols s'ha moralitzat mínimament el capitalisme. No s'han reformat les agències de notació. No s'han suprimit el que s'anomena els paracaigudes daurats. Els paracaigudes daurats és que a un president d'una empresa, en funció de la xifra de negocis de l'empresa en el moment en què es retira, se li dóna una mena de súper jubilació. Tots els bancs que han fet fallida a Estats Units, des de la Lehman Brothers fins a la Bernsteein, etc., tots han marxat amb paracaigudes daurat. I actualment, se segueix practicant. No s'han prohibit els productes derivats, aquesta titularització, i aquests productes *hedge funds*, per exemple, no s'ha posat sota control el sistema bancari, no s'han canviat les normes comptables, no s'han limitat els fons especulatiu, segueixen funcionant i segueixen basats en paradisos fiscals.

Una de les demandes que es podia fer és que el control evidentment per exemple d'alguns sectors econòmics estratègics estigués realitzat en part per representants dels ciutadans, però no s'ha aconseguit. Per exemple es demanava que es construís un nou sistema econòmic amb un Consell de Seguretat Econòmica en el si de Nacions Unides; no s'ha aconseguit. La modificació radical del Fons Monetari Internacional; no s'ha aconseguit, gràcies a la influència de Brasil. En el darrer Pittsburg s'ha canviat la proporció dels poders que tenen els Estats en el si del FMI, però hauran observat que Estats Units no ha disminuït el seu súper poder que té en el si del FMI, són els països europeus i Rússia els qui s'han després d'una part del seu poder per donar-lo a països emergents. No s'ha creat una taxa Tobin contra l'especulació en el mercat de canvis. No s'ha sotmès la inversió financera a la verificació de les seves conseqüències ecològiques, com deia abans no s'ha estudiat, no s'ha posat cota estudi el cost ecològic de la producció mitjançant el sistema capitalista, etc. És a dir en realitat no s'ha fet cap de les mesures mínimes que es podien demanar per mantenir aquesta situació.

És a dir que estem davant una crisi greu que no ha assolit encara la seva dimensió social important. Moltes persones pensen que en efecte aquesta crisi és com una crisi abstracta perquè les classes mitjanes o les classes acomodades no han notat un canvi radical de vida i en l'entorn d'aquestes persones no hi ha hagut una manifestació molt visible de la crisi. Fins i tot alguns observadors diuen que aquesta crisi és invisible si la comparem amb la del 29. Si recordem les fotografies, els documentals de la crisi del

29, evidentment no hem vist aquestes fileres de persones anant a la sopa popular o anant als refugis populars perquè han perdut el seu allotjament, perquè no tenen res per donar de menjar als seus fills, etc., no hi ha hagut aquest aspecte espectacular, no hi ha hagut protesta social per gran sorpresa nostra. Recorden vostès com els grecs van protestar, els joves grecs en particular, els joves universitaris? La qüestió era que es privatitzava la Universitat d'Atenes, i dèiem molts observadors el que està passant – a més amb gran preocupació de molts Estats- el que està passant a Grècia pot passar demà a qualsevol dels nostres països perquè la crisi produirà un descontentament social, no és que ningú pugui desitjar qualsevol desordre, evidentment, però una protesta social d'una manera o una altra, pacífica, no violenta, però s'ha vist molt poca protesta social. No s'han vist victòries electorals de l'esquerra, ni tan sols una empena electoral de les esquerres, les esquerres tradicionals, les solicialdemocràcies surten malparades de les darreres eleccions que hi ha hagut, està creixent l'esquerra de l'esquerra, a molts països, a Portugal i Alemanya per exemple, les dues constatacions que podem fer és que en aquests dos països l'esquerra de l'esquerra està pujant, el Bloco de Esquerda a Portugal i Die Linke a Alemanya amb els Verds també.

És a dir que aquesta crisi no està prenent formes en la mesura que pel moment tampoc està, malgrat el que signifiquen 4 milions d'aturats a Espanya, que és el país que més aturats té, no està produint transformacions visibles i la societat no està expressant d'una manera fàcil de llegir la seva opinió sobre els causants d'aquesta crisi. Hi ha una gran passivitat social. Això és estrany, en definitiva, potser perquè fins ara la crisi essencialment ha estat una molt greu crisi financera, una crisi econòmica important, amb moltes fàbriques que han tancat, els obrers són els que més han patit aquesta crisi, no són les classes mitjanes, són els obrers, els que treballen en la producció, ells són els que han estat més acomiadats, són fàbriques les que han tancat, i potser també evidentment de la protecció social existent, moltes persones que han perdut la seva feina tenen el subsidi d'atur, que depèn segons els països més o menys important –a Anglaterra són algunes setmanes, a Espanya són dos anys-. I evidentment la crisi social encara no ha esclatat, la crisi social encara està per venir, perquè aquestes crisis, ho deia al començament, tenen cadascuna el seu temps i és possible que si aquesta crisi social assoleix el seu paroxisme, d'aquí a l'any proper, és possible que es vegi una major combativitat social perquè està clar per a molts observadors que sense una reacció de la societat –repeteixo, no violenta, pacífica-, però sense una reacció de la societat no penso que el sistema per si mateix canviï. El sistema per si mateix actualment el que està buscant és un acomodament per seguir exactament com abans, sense sortir ni tan sols del neoliberalisme, si és possible. És a dir, que una vegada que l'Estat hagi socialitzat les pèrdues, que la col·lectivitat hagi ajudat a salvar el sistema i la seva arquitectura, doncs de nou el sector privat podrà privatitzar els guanys. És així com s'ha funcionat fins ara. D'aquí jo crec que sigui important adonar-nos d'una cosa: aquesta crisi no ha acabat, estem en el cor de la crisi, potser quedi encara més crisi del que ha passat. I crec una vegada més que prendre consciència del funcionament d'aquesta crisi ens ajuda a tenir una participació ciutadana més activa per intentar construir un món millor. Moltes gràcies.